

PROFESIJNÝ ROZVOJ UČITEĽOV A ŠKOLITEĽOV OVP

Zabezpečenie kvality v odbornom vzdelávaní a príprave (OVP)

Kľúčovým predpokladom zaistenia kvality vzdelávania i jeho zosúladenia s potrebami pracovného trhu sú kompetentní a zaničení učitelia a školitelia pôsobiaci na odborných školách, v strediskách OVP i v podnikoch, a to bez ohľadu na to, či svoju činnosť vykonávajú v školských triedach, alebo v dielňach, v odborných učebniach, v simulovanom prostredí, či priamo na pracoviskách. Učitelia a školitelia sú zodpovední za zlepšovanie prepojenia vzdelávania s pracovnou praxou, za tvorbu vzdelávacích programov, za zvyšovanie kvality učňovskej prípravy i počtu učňovských miest (resp. iných foriem vzdelávania v pracovnom prostredí), ako aj za využívanie európskych nástrojov. V nastávajúcich rokoch sa od učiteľov a školiteľov OVP bude očakávať pomoc pri formovaní promptných a flexibilných možností riešenia aktuálnych potrieb a problémov súvisiacich jednak so začlenením tisícok utečencov a migrantov na trh práce, ako aj s nutnosťou

rozvíjania základných, digitálnych a podnikateľských zručností. Pre zaistenie maximálnej kvality pedagogických schopností i technických zručností učiteľov a školiteľov je nevyhnutné poskytnúť im prístup ku kvalitnému profesijnému rozvoju a s tým súvisiacu podporu.

Aj napriek skutočnosti, že profesijnému rozvoju učiteľov a školiteľov sa v rámci výchovno-vzdelávacej agendy EÚ venuje dlhoročná pozornosť⁽¹⁾, na úrovni národných politík uvedená problematika zatiaľ nemala dostatočnú

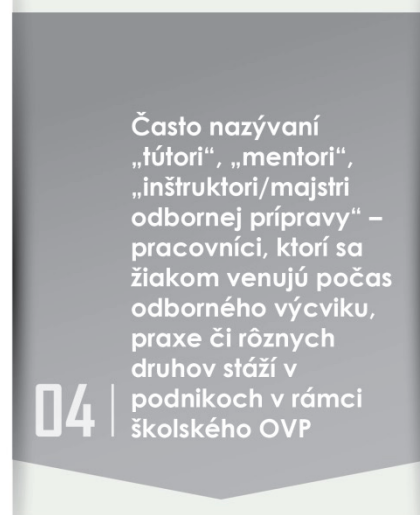
(¹) V *Bruggskom komuniké* (2010) bola členským štátom EÚ adresovaná výzva zvýšiť investície do počiatočnej i kontinuálnej prípravy učiteľov a školiteľov OVP a snažiť sa o jej skvalitnenie ponukou rôznych flexibilných foriem s nasledovnými cieľmi:

- získanie relevantného súboru schopností a zručností,
- schopnosť riešiť širšie a komplexnejšie spektrum úloh súvisiacich s odbornou prípravou,
- schopnosť reagovať na zvyšujúcu sa rôznorodosť študentov,
- využívanie nových učebných metód,
- maximalizácia využívania nových technológií.

UČITELIA NA ŠKOLÁCH A V STREDISKÁCH OVP

ŠKOLITELIA V PODNIKOCH

odozvu (²). Dôležitosť tejto otázky bola opätovne zdôraznená v Záveroch z Rigy (2015), v ktorých zároveň zaznela výzva na systematický prístup k počiatočnému i kontinuálnemu profesijnému rozvoju (KPR) učiteľov, školiteľov a mentorov OVP a na vytváranie príležitostí pre takýto rozvoj. Za jednu z ciest vedúcich k dosiahnutiu tohto cieľa sa považuje spolupráca zainteresovaných strán a partnerské vzťahy medzi nimi.

ĎALŠIE ODPORÚČANÉ ZDROJE

V roku 2015 Cedefop požiadal svojich partnerov siete ReferNet z členských štátov EÚ, Islandu a Nórska, aby prostredníctvom tematických článkov referovali o profesijnom rozvoji svojich učiteľov a školiteľov. Informácie z týchto článkov boli využité ako podklad pre vypracovanie tejto správy a prispievajú tiež k vzájomnej výmene poznatkov či príkladov osvedčenej praxe:

<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/teachers-and-trainers>

Kto má na starosti výučbu a školenie v počiatočnom OVP?

Keďže koncepcie poskytovania OVP sa v jednotlivých krajinách značne líšia, je vhodnejšie definovať vyučovací a školiaci personál podľa jeho funkcií a úloh než sa usilovať o jednoduchú charakterizáciu každej skupiny takýchto odborníkov. V prípade počiatočného odborného vzdelávania a prípravy (POVP) je možné vo všetkých krajinách definovať 4 osobitné kategórie učiteľov a školiteľov (uvedené v grafe vyššie).

Niektoré krajiny (Belgicko, Taliansko, Lotyšsko, Slovinsko) majú k dispozícii koordinátorov alebo supervízorov vzdelávania v pracovnom prostredí (VvPP), ktorí môžu mať zároveň na starosti aj prípravu podnikových inštruktorov (ako napr. vo Fínsku). Tejto funkcie sa spravidla ujímajú učители pôsobiaci na školách.

Učители a školiteli sú rozlišovaní podľa svojich úloh a podľa miesta výkonu svojej činnosti.

Učители vo všeobecnosti pôsobia na školách a v inštitúciách OVP, zatiaľ čo školiteli/inštruktori sú zamestnaní v podnikoch. Hlavnou úlohou učiteľa je vyučovanie, pričom školiteli sú spravidla zamestnanci, ktorí popri svojej bežnej náplni práce majú na starosti dohľad nad študentmi počas výkonu ich učňovskej praxe, prípadne počas inej formy ich stáže na pracovisku v rámci školského OVP. Rovnako sa v jednotlivých krajinách líšia aj typy a úrovne kvalifikácie učiteľov, školiteľov a majstrov, ako aj ich potreby a práva v súvislosti s KPR. Zároveň však vo všeobecnosti platí, že pravidlá vzťahujúce sa na učiteľov sú jasnejšie vymedzené a striktnejšie presadzované.

Pedagogickí pracovníci v školskom prostredí

Profesia učiteľa vo väčšine krajín podlieha štátnym predpisom a regulačným opatreniam. Kvalifikačné požiadavky sú stanovené buď legislatívou o vzdelávaní či OVP (Chorvátsko, Lotyšsko, Malta, Rakúsko, Slovensko, Fínsko, Švédsko) (³), alebo osobitnými predpismi (Bulharsko, Estónsko, Island, Litva, Poľsko, Rumunsko). Niektoré krajiny majú zavedené profesijné štandardy či profilové požiadavky vzťahujúce sa na učiteľov (Česká republika, Estónsko, Írsko, Lotyšsko, Litva, Holandsko, Rumunsko, Slovensko, Veľká Británia). Iné krajiny (Litva, Slovinsko) majú zadefinované konkrétne požiadavky vo vzdelávacích programoch.

Vo väčšine krajín sa od učiteľských adeptov vyžaduje absolvovanie terciárneho štúdia, pričom v niektorých prípadoch je magisterský titul nevyhnutnou podmienkou (Česká republika, Fínsko, Francúzsko, Island, Nórsko, Portugalsko, Rumunsko, Španielsko). V niektorých krajinách musia mať kandidáti pred nástupom na učiteľskú pozíciu ukončené terciárne pedagogické štúdium (Bulharsko, Estónsko, Španielsko, Cyprus, Lotyšsko, Maďarsko, Slovinsko), zatiaľ čo v iných krajinách je učiteľom OVP poskytnuté prechodné obdobie pre získanie pedagogickej kvalifikácie formou doplňujúceho štúdia v zamestnaní

(²) Konštatovanie uvedené v *Záveroch z Rigy* (2015).

(³) Zoznamy krajín v tejto správe nie sú vyčerpávajúce a konkrétne krajiny sú uvádzané len ako orientačné príklady.

(Česká republika, Dánsko, Chorvátsko, Malta, Veľká Británia). V niektorých krajinách musia kandidáti absolvovať pedagogické skúšky, alebo získať osvedčenie pre výkon povolania (Chorvátsko, Taliansko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko).

V štátoch EÚ je počiatočná príprava učiteľov pevne etablovaná. Väčšina krajín ponúka programy a učiteľské kvalifikácie na úrovniach EKR 5 až 8. Učitelia všeobecno-vzdelávacích predmetov absolvujú prípravu v rámci programov prípravy učiteľov všeobecných predmetov a učitelia teoretických odborných predmetov zvyčajne disponujú akademickým titulom v danej odbornej oblasti, ako napr. v oblasti strojárstva, či v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb a cestovného ruchu. Niektoré krajiny majú špecifické programy pre učiteľov OVP (Rakúsko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Nemecko, Lotyšsko, Nórsko, Slovensko, Švédsko).

Vo väčšine krajín (Belgicko – flámska časť, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Maďarsko, Rakúsko, Portugalsko, Fínsko a iné) je súčasťou počiatočnej profesionálnej prípravy učiteľov učiteľská prax (praktická príprava praktikantov na školách) pod dohľadom skúsených cvičných učiteľov. V niektorých štátoch (Česká republika, Estónsko, Chorvátsko, Cyprus, Litva, Slovinsko, Slovensko, Veľká Británia – Wales) je pre uvádzanie nových učiteľov do praxe pod dohľadom skúseného pedagóga vymedzené obdobie v rozsahu do 1 roka.

V prípade učiteľov praktických odborných predmetov môžu byť akceptované aj nižšie úrovne kvalifikácie kompenzované odbornou skúsenosťou. Medzi príklady tohto druhu patrí sekundárne OVP alebo osvedčenia majstrov odbornej prípravy (Nemecko, Maďarsko, Island, Lotyšsko, Poľsko, Slovinsko, Slovensko). Vo všeobecnosti pre túto skupinu neexistuje počiatočná učiteľská príprava.

Vo väčšine krajín môžu OVP vykonávať odborní zamestnanci z praxe. Požiadavky na ich kvalifikáciu a úprava ich pracovno-právneho vzťahu môžu byť pritom značne variabilné a flexibilné, okrem prípadov, keď sa títo

zamestnanci rozhodnú stať riadnymi pedagogickými pracovníkmi. V niektorých štátoch musia adepti absolvovať kurz pedagogickej prípravy (Chorvátsko, Litva, Slovinsko, Slovensko).

Školitelia v pracovnom prostredí

Ak má podnik k dispozícii mentora (inštruktora), považuje sa to často za záruku kvality a tým aj za predpoklad pre to, aby sa daná prevádzka mohla uchádzať o akreditáciu ako cvičné pracovisko. Podnikoví mentori sú povinnou podmienkou približne v polovici európskych krajín (najmä v krajinách s etablovaným systémom OVP učňovského typu: Česká republika, Nemecko, Francúzsko, Chorvátsko, Taliansko, Maďarsko, Rakúsko, Poľsko, Slovinsko, Slovensko).

Niektoré z týchto krajín začali v poslednom období popri zavádzaní (resp. obnovovaní) a skvalitňovaní rôznych foriem VvPP vo svojich systémoch OVP klásť dôraz na profesijné kompetencie podnikových školiteľov. Tieto požiadavky sú rôzne, v rozpätí od kvalifikácie v danom odbore spolu s dobrým osobným profilom po kvalifikáciu v odbore v kombinácii s dĺžkou praxe a absolvovaním pedagogickej prípravy. ⁽⁴⁾.

ČINNOSŤ CEDEFOP-U V SÚVISLOSTI S BRUGGSKÝM KOMUNIKÉ

V rokoch 2012-2014 Cedefop v spolupráci s Európskou komisiou koordinoval činnosť pracovnej skupiny zameranej na profesijný rozvoj školiteľov v odbornom vzdelávaní a príprave (OVP). Cedefop sa pritom zameriaval najmä na podnikových školiteľov. Pracovná skupina vypracovala súbor zásad pre profesijný rozvoj školiteľov OVP.

Kontinuálny profesijný rozvoj učiteľov a školiteľov

Vo väčšine krajín sa vo všeobecnosti presadzuje názor, že učitelia by si mali priebežne aktualizovať svoje znalosti, zručnosti a kompetencie.

⁽⁴⁾ Príklady profesijných požiadaviek a štandardov, ako aj prehľad školiacich programov pre podnikových školiteľov je k dispozícii v materiáli *Guiding principles for professional development of trainers in VET (Zásady profesijného rozvoja školiteľov v OVP)*.

V niektorých sa dokonca profesijný rozvoj učiteľov stal súčasťou strategických priorít (Bulharsko, Chorvátsko, Česká republika, Lotyšsko, Malta, Holandsko, Nórsko, Poľsko, Rumunsko). Hoci úroveň pedagogickej kvalifikácie učiteľov OVP na školách sa vo všeobecnosti považuje za dostatočnú, vo väčšine krajín sa poukazuje na čoraz naliehavejšiu potrebu zaistiť, aby učitelia OVP udržiavali krok s vývojom v daných sektoroch a s meniacimi sa potrebami pracovného trhu. Uvedené konštatovanie sa týka najmä krajín s rozvinutým systémom vzdelávania učňovského typu. Niektoré krajiny už medzičasom spustili projekty stáží učiteľov OVP v podnikoch (Česká republika, Cyprus, Lotyšsko, Slovinsko, Fínsko), alebo ich ukotvili do opatrení (Rakúsko, Dánsko, Francúzsko, Nórsko, Rumunsko).

Požiadavky, predpisy a monitorovanie súvisiace s KPR, ako aj mechanizmy jeho poskytovania sa v jednotlivých krajinách značne líšia. Približne polovica krajín má zavedený právny rámec pre KPR učiteľov a školiteľov (Rakúsko, Belgicko – frankofónna časť, Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus, Dánsko, Estónsko, Maďarsko, Island, Lotyšsko, Litva, Malta, Holandsko, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, Švédsko). Nie všetky tieto krajiny však majú v danej legislatíve konkretizovaný aj rozsah, trvanie a očakávané výsledky KPR. V niektorých krajinách sa KPR považuje za právo učiteľa, ktoré môže byť upravené aj kolektívnymi zmluvami (Taliansko, Malta, Holandsko, Rumunsko, Švédsko), v iných sa považuje za povinnosť (Bulharsko, Cyprus, Lotyšsko, Maďarsko, Portugalsko, Veľká Británia – Anglicko), prípadne je súčasťou procesov rozvoja škôl a zaistenia kvality (Bulharsko, Taliansko, Poľsko, Portugalsko). V Španielsku a Slovenskej republike sa účasť v programoch KPR zohľadňuje mzdovými príplatkami učiteľov. Podnikoví školitelia (mentori) spravidla musia pred začiatkom výkonu svojej činnosti splniť počiatočné požiadavky a následne už nie je KPR pre nich povinné.

Riaditelia škôl zohrávajú pri zaisťovaní KPR učiteľov dôležitú úlohu – vo väčšine krajín rozhodujú o tom, či učiteľ môže (resp. či by sa mal) zapojiť do KPR (Belgicko – flámska časť, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Cyprus, Litva, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko,

Slovensko, Švédsko, Veľká Británia – Anglicko). Vo väčšine krajín je identifikácia potrieb vlastného kariérneho vzdelávania i výber potenciálnych školení vecou rozhodnutia samotných učiteľov, ktorí však spravidla potrebujú súhlas riaditeľa svojej školy. V Chorvátsku, na Islande a vo Veľkej Británii (Škótsko) sú učitelia povinní stanovovať si vlastné plány profesijného rozvoja.

V jednotlivých krajinách sa rovnako líši aj poskytovanie KPR. Vo väčšine prípadov sa akreditované školenia či programy vzdelávania považujú za jednu z foriem KPR, zatiaľ čo schopnosti a zručnosti získané počas vyučovania či školenia nie sú hodnotené či uznávané. V niektorých krajinách sa ako forma KPR uznáva „samovzdelávanie“ (Švédsko), pričom do tejto kategória pravdepodobne patria aj školenia, na ktorých sa učiteľ zúčastní z vlastnej iniciatívy. V niektorých štátoch môžu učitelia absolvovať svoje KPR v rámci podnikovej praxe (Estónsko, Slovinsko, Fínsko). Iné štáty majú zas na báze informačných technológií vybudované prostredie pre profesijný rozvoj učiteľov a výmenu príkladov osvedčenej praxe (Česká republika, Nemecko, Lotyšsko, Veľká Británia – Anglicko). V Holandsku sa na rozšírenie kompetencií učiteľa využívajú na mieru šité kurzy.

Programy KPR pre učiteľov poskytujú rozličné subjekty, a to v závislosti na organizácii systémov vzdelávania a školenia v príslušných krajinách:

- inštitúcie vyššieho vzdelávania a univerzity (Bulharsko, Estónsko, Írsko, Taliansko, Portugalsko, Rakúsko, Slovinsko, Slovensko, Fínsko, Veľká Británia – Wales);
- inštitúcie vzdelávajúce pedagogických pracovníkov (Cyprus, Island, Lotyšsko, Poľsko, Slovensko);
- inštitúcie ďalšieho vzdelávania (Belgicko – flámska časť, Česká republika, Island, Slovensko, Rumunsko, Veľká Británia);
- národné strediská či agentúry pôsobiace v oblasti OVP (Bulharsko, Chorvátsko, Taliansko, Lotyšsko, Poľsko, Portugalsko, Slovinsko);
- neštátne subjekty zabezpečujúce vzdelávanie dospelých (Estónsko, Taliansko, Portugalsko, Slovensko, Švédsko);

- školy poskytujúce OVP (Česká republika, Estónsko, Írsko, Cyprus, Malta, Slovensko, Fínsko);
- miestne samosprávy (Portugalsko, Švédsko), podniky (Bulharsko, Taliansko) a učiteľské odborové zväzy (Belgicko);

Obsahová náplň KPR učiteľov sa spravidla odvíja od ponuky poskytovateľov a nepodlieha centrálnej regulácii. Keďže väčšina krajín sa nevenuje monitorovaniu a hodnoteniu obsahu KPR, je problematické získať o ňom presnejšie informácie. Ak sa však majú riešiť aktuálne požiadavky na ich profesijné kompetencie a ak majú učitelia disponovať zručnosťami zodpovedajúcimi aktuálnym potrebám pracovného trhu, je nutné urobiť oveľa viac.

Pre zaistenie kvality a relevantnosti vzdelávania sa prisudzuje značná dôležitosť spolupráci a partnerstvám medzi inštitúciami OVP a subjektmi pôsobiacimi na pracovnom trhu. Takáto spolupráca a partnerstvá (Írsko, Francúzsko, Fínsko, Veľká Británia) nie sú síce bežnou praxou, no niekoľko krajín vo svojich správach referuje o existencii individuálnych dohôd o spolupráci medzi subjektmi OVP a podnikovou sférou (Bulharsko, Česká republika, Litva, Malta, Rumunsko). Niekedy ide o dlhodobú tradíciu, niekedy o projekty financované z fondov EÚ.

Podpora EÚ

V posledných rokoch projekty s finančnou podporou EÚ značne podnietili profesijný rozvoj učiteľov a podnikových školiteľov. Väčšina opatrení zameraných na podporu školiteľov OVP má svoj pôvod práve v projektoch financovaných zo zdrojov EÚ⁽⁵⁾.

Zatiaľ čo niekoľko krajín disponuje štátom financovanými programami pre podporu učiteľov

a školiteľov (Belgicko, Nemecko, Chorvátsko, Rakúsko, Švédsko), mnoho iných pre tento účel využíva projekty financované zo zdrojov EÚ. Projekty spolufinancované EÚ sú spravidla orientované na komplexnejšie témy, ako napr. na rozvoj prístupov zameraných na výsledky vzdelávania v súvislosti s požiadavkami na kvalifikáciu personálu, koncipovanie či aktualizáciu štandardov OVP, kurikulum a hodnotenie, zavádzanie systémov vzdelávania učňovského typu, alebo na podporu mobility učiteľov či učiacich sa. Projekty taktiež riešia nedostatky v aktuálnom systéme, či testujú inovatívne prístupy:

- profesijná profilácia učiteľov a školiteľov (Belgicko – frankofónna časť, Česká republika, Estónsko, Lotyšsko, Rumunsko);
- systémy kariérneho rozvoja učiteľov (Litva, Poľsko);
- programy prípravy učiteľov a školiteľov, zamerané na špecifické aspekty s cieľom podpory reforiem (Bulharsko, Česká republika, Estónsko, Cyprus, Rumunsko, Slovinsko, Fínsko);
- obnova systému ďalšieho vzdelávania učiteľov (Chorvátsko, Litva, Maďarsko, Slovensko);
- pracovné stáže učiteľov OVP v podnikoch (Belgicko, Česká republika, Estónsko, Lotyšsko, Litva, Slovinsko, Fínsko).

ČINNOSTI CEDEFOPU V NADVÄZNOSTI NA ZÁVERY Z RIGY

Cedefop bude systematicky zbierať informácie o KPR učiteľov a školiteľov v rámci svojho mandátu sledovania napĺňania dohodnutých cieľov a výstupov jednotlivými krajinami. V r. 2016-2018 sa bude Cedefop podieľať na činnosti pracovnej skupiny ET 2020 pre OVP, zameranej na profesijný rozvoj učiteľov a školiteľov OVP (*). Ťažiskom práce skupiny bude skúmanie režimov riadenia a fungovania partnerskej spolupráce medzi školami a podnikovou sférou, diskusia o tom, ako môže profesijný rozvoj učiteľov a školiteľov napomôcť pri zvyšovaní kvality, adresnosti i atraktivity OVP a tiež prispieť k realizácii reforiem OVP v členských štátoch EÚ. Cedefop taktiež v termíne 21 - 22.11. 2016 zorganizuje fórum zamerané na politiky v oblasti profesijného rozvoja učiteľov a školiteľov a na budovanie partnerstiev.

⁽⁵⁾ *EU, be proud of your trainers: supporting those who train for improving skills, employment and competitiveness* (EÚ, buď hrdá na svojich školiteľov: podpora tým, ktorí sa venujú školeniam a zlepšujú tak schopnosti, zamestnanosť a konkurencieschopnosť)

(*) Mandát pracovnej skupiny je špecifikovaný v propozíciách *Education and training 2020: working group mandates 2016-18* (Vzdelávanie a školenia 2020: mandáty pracovných skupín 2016-2018)

Hoci projekty majú spravidla obmedzený rámec pôsobnosti a umožňujú prípravu iba limitovaného počtu učiteľov a školiteľov, ich výsledky sú často imponantné a môžu byť užitočné aj pre iných. Aby bolo možné z úspešných projektov vyťažiť čo najviac, je nutné ich prínosy správne identifikovať, transponovať ich do celonárodných

iniciatív a prípadne ich aj ďalej rozvíjať za účelom transferu vedomostí a skúseností do iných sektorov či do iných krajín. Kvôli zaisteniu kontinuity prínosných iniciatív po zastavení finančnej podpory EÚ je nutné venovať náležitú pozornosť plánom pre trvalú udržateľnosť.